

Brussel, 18.12.2013
COM(2013) 898 final

**VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE
RAAD**

Slotevaluatie van het gemeenschappelijke programma Ambient Assisted Living

VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

Slotevaluatie van het gemeenschappelijke programma Ambient Assisted Living

1. INLEIDING

De Europese Unie heeft erkend dat informatie- en communicatietechnologieën (ICT) van vitaal belang zijn om in te spelen op de uitdagingen en kansen die voortvloeien uit de vergrijzing. De Europese Commissie heeft zich met name in haar mededeling *Gezond ouder worden in de informatiemaatschappij* (2007)¹ over deze kwestie gebogen en heeft belangrijke financiële steun beschikbaar gesteld voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie op dit gebied. In haar mededeling *Een digitale agenda voor Europa* (2010)² heeft de Commissie de verbintenis van de Unie om gebruik te maken van ICT voor actief en gezond ouder worden versterkt. De deelname van de EU aan het gemeenschappelijke programma Ambient Assisted Living (AAL-GP) vormt een hoeksteen van die verbintenis.

Het AAL-GP is opgericht in 2008 door 20 EU-lidstaten en 3 geassocieerde landen³. De Europese Unie besloot om op grond van artikel 185 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) de steun van de deelnemende landen te verhogen met eenzelfde bedrag, gefinancierd uit het zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling (KP7)⁴.

Het AAL-GP is gericht op toegepast onderzoek en innovatie van op ICT gebaseerde producten en diensten voor ouderen, die na twee à drie jaar op de markt kunnen worden gebracht. Het programma is in handen van de deelnemende landen die het uitvoeren via een internationale non-profitorganisatie voor AAL (AALA), die bestuurd wordt door een algemene vergadering en in de praktijk door een centrale bestuursseenheid wordt bijgestaan. De Europese Commissie treedt in de algemene vergadering op als waarnemer en heeft een vetorecht ten aanzien van het jaarlijkse werkprogramma. Daarnaast is ze een van de partijen bij de overeenkomsten met de AALA over de financiële bijdrage van de EU.

In de beschikking van 2008 over de communautaire financiële bijdrage aan het AAL-GP werd vastgesteld dat vóór eind 2013 een slotevaluatie van dit programma moet worden opgesteld; deze evaluatie is uitgevoerd door een onafhankelijk panel van deskundigen op hoog niveau onder voorzitterschap van de heer Philippe Busquin, voormalig Europees commissaris voor onderzoek.

Dit panel evalueerde de resultaten en de vooruitgang die waren geboekt bij de verwezenlijking van de doelstellingen van het AAL-GP en formuleerde ten behoeve van de Commissie en de lidstaten aanbevelingen voor strategische en operationele follow-up-maatregelen.

In dit verslag worden de belangrijkste aanbevelingen van het panel geanalyseerd en maatregelen voorgesteld die de Europese Commissie samen met andere EU-instellingen en belanghebbenden en in haar rol van deelnemer aan het AAL-GP moet nemen.

¹ COM(2007) 332 definitief van 14.6.2007.

² COM(2010) 245 definitief/2 van 19.5.2010.

³ België, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden (de deelnemende lidstaten), samen met Israël, Noorwegen en Zwitserland.

⁴ Beschikking nr. 742/2008/EG van 9 juli 2008.

2. ACHTERGROND: DE UITDAGING VAN DE DEMOGRAFISCHE VERGRIJZING

De basisgegevens over de vergrijzing in Europa wijzen op een onafwendbare en aanmerkelijke verandering in de maatschappij en economie waarop de EU nog altijd niet goed is voorbereid. Zonder de nodige maatregelen wordt er tegen 2020 een tekort van 2 miljoen banen in de zorg- en gezondheidssector verwacht, waardoor 15 % van het werk in de gehele gezondheidssector niet kan worden verricht⁵. De verhouding tussen 65-plussers en de beroepsbevolking (15 tot 64 jaar) zal van ongeveer 1:4 in 2008 afnemen tot 1:3 in 2020 en tot 1:2 in 2050, waardoor de intergenerationele solidariteit onder zware druk komt te staan⁶. De stijgende kosten van de vergrijzing zullen niet alleen een beduidende impact op de overheidsfinanciën hebben⁷, maar ook op het privévermogen. Vijftigplussers hebben een aanzienlijk besteedbaar inkomen en ook de inkomens van gepensioneerden laten een stijgende lijn zien⁸. Anderzijds blijven de verschillen groot: zo groot dat zelfs 19 % van de ouderen in de EU op de armoedegrens leeft, een cijfer dat vooral in de EU-10 snel stijgt⁹.

De demografische uitdaging kan uitsluitend worden aangepakt door een coherente combinatie van beleidsmaatregelen op sociaal, economisch en digitaal vlak en op het gebied van gezondheid en innovatie¹⁰. Door nu actie te ondernemen, kan op drie vlakken aanzienlijke vooruitgang worden geboekt:

- een betere levenskwaliteit voor de burger;
- een duurzamere zorg voor de samenleving; en
- nieuwe werkgelegenheid en zakelijke mogelijkheden dankzij een groeiende "zilveren economie".

ICT brengt positieve veranderingen teweeg en kan daardoor echte innovatie in de zorgverlening bevorderen, administratieve rompslomp verminderen en de zorgverlening efficiënter en doelmatiger verstrekken, zodat zorgverleners meer tijd kunnen besteden aan hun cliënten. ICT kan ook bijdragen aan een verbetering van de werkomstandigheden en het welzijn van mantelzorgverleners zoals familieleden. Tot slot kan ICT ouderen oplossingen bieden om een gezond en actief leven te leiden door middel van beheer in de gezondheidszorg, een aan ouderen aangepaste werkomgeving en door hen in staat te stellen actief te blijven deelnemen aan de economie en het maatschappelijk leven in het algemeen. Uit steeds meer casestudies blijkt dat maatregelen in de gezondheidszorg een efficiëntiewinst kunnen opleveren van 10 tot 30 % en kunnen leiden tot meer tevredenheid bij de gebruikers alsmede een jaarlijkse groei van de bedrijfsactiviteiten van meer dan 10 %¹¹.

In de Europa 2020-strategie¹² wordt demografische vergrijzing niet alleen beschouwd als een uitdaging, maar ook als een kans voor slimme, duurzame en inclusieve groei. In de kerninitiatieven *Digitale agenda voor Europa* en *Innovatie Unie*¹³ is vergrijzing een prioriteit geworden. De Digitale agenda is vooral gericht op innovatieve ICT-diensten, -producten en -

⁵ Voorlopige eigen ramingen van de Europese Commissie op basis van EUROSTAT- en OESO-gegevens.

⁶ SEC(2008) 2911.

⁷ COM(2009) 545 definitief van 17.9.2009.

⁸ Silver Economy Network van Europese Regio's.

⁹ Interim EPC-SPC Joint Report on Pensions van 28 mei 2010.

¹⁰ COM(2006) 571 definitief, COM(2009) 180 definitief, Vergrijzingsverslag 2009— reeks European Economy .

¹¹ Ex-ante effectbeoordeling van het voorgestelde gemeenschappelijke AAL-programma door de Europese Commissie, SWD(2013) 251 final, 9.11.2012.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2013:0251:FIN:EN:PDF>.

¹² COM(2010) 2020 definitief van 3.3.2010.

¹³ COM(2010) 1161 definitief van 6.10.2010.

processen; digitale oplossingen en activiteiten in het kader van het AAL-GP spelen een belangrijke rol bij het Europees partnerschap voor innovatie inzake actief en gezond ouder worden (EIP-AHA).

3. BEOORDELINGSPROCES

De slotevaluatie bestrijkt de periode waarin het AAL-GP werd uitgevoerd, namelijk van 2008 tot en met 2013. Overeenkomstig het mandaat van de groep deskundigen zijn de volgende punten onderzocht:

- de vooruitgang ten opzichte van de doelstellingen van het programma en de aanbevelingen van de tussentijdse evaluatie;
- de vooruitgang ten opzichte van de operationele excellentie en de doelmatigheid van de aanpak overeenkomstig artikel 185 op dit gebied.

Voorts worden aanbevelingen geformuleerd voor eventuele follow-up van het AAL-GP in het kader van Horizon 2020.

Bij de samenstelling van het panel is ervoor gezorgd dat voldoende kennis aanwezig was over technologie, de economische aspecten van de gezondheidszorg en de behoeften van gebruikers, ervaring met de evaluatie van programma's alsmede continuïteit ten opzichte van het panel dat verantwoordelijk was voor de tussentijdse evaluatie.

Voor zijn analyse maakte het panel gebruik van uitgebreide achtergronddocumentatie, inclusief het verslag over de tussentijdse evaluatie, casestudies, statistische informatie over het AAL-GP en een twintigtal interviews met belanghebbenden. De evaluatie vond plaats tussen mei 2013 en september 2013, en het definitieve verslag¹⁴ werd gepubliceerd in oktober 2013.

Gelijktijdig met de evaluatie hield de Commissie zich ook bezig met het formuleren van haar voorstel inzake de follow-up van het AAL-GP met financiële steun van Horizon 2020. De voorlopige bevindingen werden gebruikt bij het opstellen van het uiteindelijke voorstel.

4. EVALUATIERESULTATEN EN AANBEVELINGEN

In het verslag over de slotevaluatie wordt bevestigd dat het AAL-GP een hoge toegevoegde waarde heeft en belangrijke resultaten heeft geboekt. Het panel stelt met name vast dat:

- (1) het AAL-GP aanzienlijke vooruitgang heeft geboekt in de richting van de doelstellingen en voorts de aanbevelingen van de tussentijdse evaluatie van het Kuneva-panel in 2010 goed heeft opgevolgd;
- (2) het toenemend belang van de demografische vergrijzing die in heel Europa een gedeeld en urgent probleem vormt, het bestaan van het AAL-GP duidelijk rechtvaardigt;
- (3) het AAL-GP als een coherent kader funtioneeert en Europa duidelijk een toegevoegde waarde biedt;
- (4) aanverwante onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatie-activiteiten een kritische massa bereiken;
- (5) de activiteiten die gericht zijn op verbetering van de voorwaarden voor industriële toepassing sinds de tussentijdse evaluatie een enorme vlucht hebben genomen;

¹⁴ <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/second-interim-evaluation-artemis-and-eniac-joint-technology-initiatives>.

- (6) het programma goed wordt beheerd en over goede bestuursregelingen beschikt; en
- (7) bij het programma bemoedigende vooruitgang wordt geboekt, hoewel grootschalige sociale en economische effecten nog op zich laten wachten.

Verder erkent het panel dat een aantal belangrijke punten werden verwezenlijkt en initiële resultaten zijn geboekt die veelbelovend zijn voor de totale impact van het programma, zoals:

- een goede participatie door kmo's (meer dan 40 %);
- geraamde eigen investeringen van meer dan 325 miljoen EUR afkomstig van het bedrijfsleven (hoofdzakelijk kmo's), ondersteund door gezamenlijke investeringen van 150 miljoen EUR van de EU en 220 miljoen EUR van de deelnemende landen;
- de lancering van tot dusverre 130 projecten waarbij ook de eindgebruikers op passende wijze werden betrokken;
- het feit dat in bijna 50 % van de projecten in het kader van de eerste twee uitnodigingen tot het indienen van voorstellen al intellectuele eigendomsrechten zijn verkregen voor de resultaten, 25 % van de projecten heeft financiering rond gekregen voor het op de markt brengen van nieuwe ICT-producten en -diensten, bijv. alarmsystemen, monitoring op afstand, robotsystemen, communicatie-apparatuur en op spelletjes gebaseerde opleiding voor ouderen;
- het bestaan van een aantal commerciële producten en diensten die rechtstreeks voortvloeien uit de eerste projecten in het kader van het AAL-GP; en
- de oprichting van een nieuw innovatie-ecosysteem dat belicht werd in de vijf AAL-fora die vanaf 2009 ieder jaar zijn georganiseerd. Het aantal deelnemers is gestegen van 500 tot 1 200 en ook het aantal exposanten, commerciële sponsors en actieve mediapartners liet een stijgende lijn zien.

Het panel heeft een aantal aanbevelingen voor verdere verbeteringen geformuleerd met inbegrip van kwesties die voortvloeien uit de tussentijdse evaluatie, zoals grotere betrokkenheid van eindgebruikers, zich meer richten op dienstverlening en sociale innovatie, meer aandacht voor zakelijke modellen en planning, betere uitwisseling van de lessen die zijn geleerd en versterking van de rol van de centrale beheerseenheid.

Verder was het panel verheugd over het voorstel van de Commissie voor de follow-up van het AAL-GP in het kader van Horizon 2020 en doet het aanbevelingen ten aanzien van de lancering en de uitvoering om te zorgen voor een optimale impact. In de bijlage is een uitvoerige lijst van de aanbevelingen van het panel opgenomen.

Het antwoord van de Commissie op de aanbevelingen volgt hieronder.

4.1. **Algemene opmerkingen**

De Commissie is verheugd over het verslag over de slotevaluatie. De aanbevelingen zijn gebaseerd op een heldere en kritische analyse. De Commissie zal samenwerken met de deelnemende landen en andere belanghebbenden om gevolg te geven aan de hieronder vermelde aanbevelingen.

De Commissie zal met name maatregelen nemen om voorstellen te formuleren voor het juridisch kader voor het voorgestelde gezamenlijke follow-upprogramma "Actief en ondersteund wonen" en om dit vervolgens te kunnen uitvoeren.

De Commissie erkent de waarde van het partnerschap met lidstaten overeenkomstig artikel 185 VWEU, met inbegrip van de duidelijke verbintenissen die zijn gemaakt om ervoor te zorgen dat het AAL-GP de beloofde resultaten ook daadwerkelijk op korte termijn levert. Ondanks een moeizame start op "onontgonnen" terrein heeft het AAL-GP duidelijk aangetoond relevant te zijn en heeft het de aanvankelijke

doelstellingen bereikt of overtroffen. Een nieuwe doelgroep is in het leven geroepen die bestaat uit de hele keten van gebruikersorganisaties, de bedrijfssector (die meer dan 40 % kmo's omvat), dienstverleners, investeerders en onderzoeksorganisaties. Meer dan 130 projecten werden gefinancierd met behulp van EU-investeringen ten belope van 150 miljoen EUR, aangevuld met forse investeringen van meer dan 220 miljoen EUR van de deelnemende landen, waardoor naar schatting weer meer dan 250 miljoen EUR kon worden aangetrokken van de deelnemers aan het programma-. De bijdrage van de deelnemende landen is opmerkelijk, omdat deze de wettelijk verplichte bijdrage met bijna 50 % overschrijdt.

Op operationeel vlak is er bij het AAL-GP veel vooruitgang geboekt sinds de tussentijdse evaluatie, maar verdere verbetering is nog mogelijk en zelfs noodzakelijk. Het programma kan daardoor relevant blijven, met name voor kmo's waarvoor flexibiliteit niet alleen inhoudelijk belangrijk is, maar ook wat betreft de contract-betalingstermijnen.

4.2. **Aanbevelingen aan de lidstaten**

De Commissie is het eens met de aanbevelingen van het panel dat meer moet worden gedaan om de operationele kant van het AAL-GP te verbeteren, die van doorslaggevend belang is nu het programma op kruissnelheid draait en zoveel belanghebbenden telt. Procedures en bestuur moeten aan een kritisch onderzoek worden onderworpen om na te gaan waar eventuele knelpunten zitten en welke gebieden gestroomlijnd en verbeterd kunnen worden. In dit verband heeft de Commissie **in haar voorstel voor het AAL-GP de deelnemende staten al gevraagd** gemeenschappelijke, bindende termijnen vast te stellen voor de contracterings- en betalingstermijnen.

Ook staat de Commissie achter de aanbevelingen om toekomstige uitnodigingen tot het indienen van voorstellen meer af te stemmen op sociaal-economische uitdagingen, soepelere instrumenten in te zetten en samenwerkingsprojecten op te zetten waarbij rekening wordt gehouden met de dynamiek van de toekomstige markt en de ontwikkelingen op dit gebied.

De Commissie heeft deze aspecten al onderzocht in het kader van Horizon 2020 en de optie van aanvullende instrumenten zoals prijzen en subsidies voor innovatie is al opgenomen in haar voorstel voor de follow-up van het AAL-GP om daar waar mogelijk snel te kunnen optreden.

Verder sluit de Commissie zich aan bij de aanbeveling dat het programma zich meer moet richten op de exploitatie en bij de suggestie betere meetmethoden en systematische follow-up toe te passen om een beter beeld te krijgen van de impact van projecten met het oog op de toekomst. Dergelijke meetmethoden zullen worden opgenomen in toekomstige overeenkomsten tussen de Commissie en de AALA.

Verder pleit het panel niet alleen voor voldoende participatie van de gebruikers maar ook voor *kwalitatief goede* participatie (zowel door gebruikers als door de vragende partij-, zoals dienstverleners en verzekeringsmaatschappijen) in het follow-up-programma, met het oog op een bredere geografische spreiding en om ervoor te zorgen dat deze participatie gedurende de gehele projectcyclus verzekerd blijft.

De Commissie is het hiermee eens en heeft de eis ingevoerd dat deelnemende landen participatie van organisaties aan gebruikers- en vragzijde in het kader van nationale financieringsprogramma's voor het AAL-GP moeten ondersteunen.

Ook is de Commissie het eens met de aanbeveling van het panel dat de activiteiten op het gebied van communicatie en gemeenschapsopbouw, die zo'n belangrijke troef van het programma vormen, verder moeten worden verbeterd. Dit zal weerspiegeld worden in toekomstige steunmaatregelen en in het AALA- mandaat.

De hierboven vermelde aanbevelingen komen ook aan de orde in het voorstel om het toepassingsgebied van het tweede AAL-GP (AAL-GP2) uit te breiden met actief en gezond ouder worden en de geplande (en bestaande) nauwe contacten tussen de AAL en daarmee verband houdende EIP AHA-gemeenschappen.

4.3. **Aanbevelingen aan de Commissie**

Aanbevolen wordt dat de Commissie de samenhang en de synergieën tussen activiteiten op het gebied van onderzoek, innovatie en de invoering van activiteiten met betrekking tot ICT voor actief en gezond ouder worden, helpt te versterken. Dit is een welkome aanbeveling en er zijn al verschillende stappen ondernomen om hieraan gevolg te geven.

Het voorstel voor het Horizon 2020-kaderprogramma voor onderzoek en innovatie beschouwt het AAL-GP2 al als een aanvulling op O&O-werkzaamheden en innovatieproefprojecten op langere termijn in het kader van maatschappelijke uitdaging 1 (gezondheid, demografische verandering en welzijn). In het kader van Horizon 2020 zal het AAL-GP zich bezig houden met marktgericht onderzoek en innovatie en ernaar streven eerdere onderzoeksresultaten in de bedrijfskolom om te zetten in op ICT gebaseerde producten en diensten die op vraag van de gebruikers op de markt worden gebracht. Dit zal vervolgens worden aangevuld door het gezamenlijke programmeringsinitiatief "langer en beter leven", dat meer de nadruk legt op nieuw multidisciplinair onderzoek inzake demografische verandering om in te spelen op de beleidsbehoeften.

De Commissie zal er tevens voor zorgen dat het programma een aanvulling vormt op de geplande kennis- en innovatiegemeenschap van het Europees Instituut voor innovatie en technologie op het gebied van gezond ouder worden.

Tot slot zijn in het EIP-AHA de voornaamste prioriteiten vastgesteld voor innovatie en zullen een aantal obstakels uit de weg worden geruimd om zo sneller en in het juiste formaat innovatieve oplossingen voor actief en gezond ouder worden op de markt te brengen. Met de uitbreiding van het toepassingsgebied van het AAL-GP zullen sterke synergieën tot stand worden gebracht, net als bij het EIP-AHA.

5. **CONCLUSIES**

De Commissie is verheugd over het slotevaluatieverslag van het AAL-GP, waaruit blijkt dat het bundelen van de krachten van de EU en de deelnemende landen positieve gevolgen heeft. De bevindingen en aanbevelingen uit het verslag zouden moeten leiden tot de follow-up van het AAL-GP in het kader van Horizon 2020 met een nog grotere impact en tot meer doelmatige synergieën tussen tal van gerelateerde initiatieven op EU- en nationaal niveau. Alle lidstaten zouden dan ook moeten overwegen deel te nemen aan het AAL2, waardoor de Europese integratie op dit gebied nog verder zou worden versterkt.

Het AAL-GP is een goed praktijkvoorbeeld van de Europa 2020-strategie, waarbij ICT en innovatie in de meest brede zin Europa helpen een belangrijke maatschappelijke uitdaging het hoofd te bieden en tegelijkertijd het bedrijfsleven aanzienlijke nieuwe mogelijkheden tot groei en broodnodige werkgelegenheid aan te reiken.

Het Europees Parlement en de Raad wordt gevraagd hun mening te geven over het verslag en de bijbehorende analyse en aanbevelingen, en de uitvoering van de voorgestelde maatregelen te ondersteunen.